

Sloboda prejavu sudcu: Hľadá sa zn. Etický kompas sudcu

Andrea Moravčíková, podpredsedníčka Najvyššieho súdu SR

V rámci diskusného príspevku autorka vymedzila základné dokumenty, ktoré vytvárajú právny rámec pre slobodu prejavu sudcu – zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch, zákon č. 385/2000 Z. z. o sudcoch, zákon č. 185/2002 Z. z. o Súdnej rade SR, zákon č. 432/2021 Z. z. o disciplinárnom poriadku NSS SR doplnené o Zásady sudcovskej etiky prijaté Súdnu radou SR zo dňa 17. decembra 2015 a stanoviská Súdnej rady SR k tejto problematike.

Základným rámcom pre ďalšie úvahy o tom, ako sa má navonok sudca prejavovať, sú dané definíciou sudcovskej spôsobilosti a integrity sudcu, upravenej v § 5 ods. 1 písm. e) zákona o sudcoch, podľa ktorého *za sudcu môže byť vymenovaný občan, ktorý spĺňa predpoklady sudcovskej spôsobilosti. Predpokladom sudcovskej spôsobilosti sú morálny štandard, integrita sudcu pre náležitý a zodpovedný výkon jeho funkcie, ako aj to, že sudca nemá obchodné, majetkové či finančné vzťahy s osobami z prostredia organizovaného zločinu. Podľa zákona sa sudca v občianskom živote, pri výkone funkcie sudcu, aj po jeho skončení musí zdržať všetkého, čo by mohlo narušiť vážnosť a dôstojnosť funkcie sudcu alebo ohroziť dôveru v nezávislé, nestranné a spravodlivé rozhodovanie súdov. V záujme záruky nezávislosti a nestrannosti výkonu sudcovskej funkcie je sudca povinný najmä, okrem iných zákonom formulovaných predpokladov, dodržiavať zásady sudcovskej etiky.*

Autorka zdôraznila, že len čítaním legálneho dokumentu a hľadaním v zákonných či interpretačných zdrojoch, nemožno nájsť jasné odpovede na všetky otázky, s ktorými sa sudca počas výkonu svojej funkcie a ešte špecifickejšie pri uplatňovaní svojej slobody prejavu stretne. Ako vhodný príklad pre to, čím sa treba spravovať, ako hľadať a správne odpovede nachádzať, zvolila komparáciu s nástrojom typickým pre námorníctvo a navigáciu – kompas. Pre sudcu je dôležité v tomto ohľade mať čosi ako etický kompas. Sudca si musí uvedomiť, akú pozíciu v danej chvíli reprezentuje, predovšetkým v osobitných prípadoch, kedy je zároveň súčasťou sudcovského manažmentu. Pre objasnenie svojho pohľadu použila analógiu k používaniu kompasu, keď aj sudca musí vedieť ako a na čo sa kompas používa, ale má vedieť aj eliminovať faktory, ktoré jeho správne používanie narúšajú obdobne, ako je to pri reálnom kompase. Nie je totiž vždy jednoduché dokázať správne odhadnúť zvolené jazykové prostriedky či mimoverbálnu komunikáciu, pokiaľ sudca vstupuje do verejného priestoru svojimi vyjadreniami.

Uviedla, že nie je možné mať podrobné pravidlá pre sudcov v oblasti uplatňovania slobody prejavu sudcu, a nie je to ani cieľom, takéto detailné, kazuistické regulácie môžu viesť často k tomu, že napokon budú v danej situácii kontraproduktívne alebo nepoužiteľné. Len na okraj uviedla do pozornosti poslucháčov skutočnosť, že pre uľahčenie rozhodovania sudcov, či vystúpia v médiách sami alebo prostredníctvom hovorca, resp. aj pre potrebu vedieť, kde a akým spôsobom sudcovia NS SR navonok komunikujú (bez toho, aby ich v tom najvyšší súd limitoval), prijali na Najvyššom súde SR smernicu, ktorá obsahuje rámce pre komunikáciu tak Najvyššieho súdu SR ako inštitúcie ako aj odporúčania pre jednotlivých sudcov. Smernica slúži ako návod na to, aby sa sudcovia v jednotlivých situáciách vedeli lepšie rozhodnúť ohľadne spôsobu komunikácie smerom k verejnosti a médiám. Určite však nemá slúžiť na obmedzenie slobody prejavu sudcu, či prikazovať alebo zakazovať jednotlivým sudcom vyjadrovať sa.

Zo zákonného rámca je zjavné, že sudca má niekoľko explicitne zákonom formulovaných práv, regulujúcich formu a rozsah, v akom smie prejednávaniu veci navonok komunikovať. Sudca, ktorý vedie súdne pojednávanie, rozhoduje o tom, či je možné v priebehu pojednávania uskutočňovať obrazové **záznamy**, obrazové prenosy alebo zvukové prenosy, čo súvisí aj s filtrovaním mediálnych výstupov z pojednávania. Pri zachovaní povinnosti mlčanlivosti má sudca **právo publikovať** odborné právne problémy vzťahujúce sa na právoplatne rozhodnutú vec. Napokon, čo je jedno z najnovších výslovných zákonom daných práv sudcom, je právo sudcu verejne sa vyjadrovať **k svojim** rozhodnutiam, tu bez ohľadu na to, či sú právoplatné.

Za rozhodujúce autorka považuje to, že sudca má byť dostatočne spôsobilý rozlišovať komu informácie o svojej činnosti sprostredkúva, či verejnosti, médiám (a akým médiám), stranám sporu, v ktorom rozhodoval, a tomu musí vedieť prispôbiť aj zrozumiteľnosť prejavu. Každý sudca má iné zručnosti a schopnosti, talent komunikovať, základnú a dôstojnú komunikáciu však musí dokázať zvládnuť. Sudca je súčasťou spoločnosti a tá vplýva na to, ako je jeho prejav vnímaný. V súvislosti s rôznymi štandardmi, prostrediami kultúrными, historickými, politickými, je primárne formujúce prostredie, v ktorom sudca pôsobí. Ako špecifický príklad uviedla rakúsku kuriozitu, kde je sudca, ktorý je zároveň starostom malej obce, pričom na Slovensku by bola takáto situácia nepredstaviteľná. Ide o nastavenie spoločnosti, v ktorej nebudú mať ľudia podozrenie, že niekto vo vysokom postavení by automaticky mohol mať tendencie zneužívať svoje postavenie vo svoj prospech. Preto je potrebné príklady/návody zo zahraničia, či zahraničné odporúčania a skúsenosti neprenášať automaticky, ale citlivo s ohľadom na špecifiká prostredia, kde sa majú implementovať.

Za výborný nástroj, ktorý etický kompas sudcu môže správne navigovať, považuje autorka **stanoviská súdnej rady**, ktorá vykonáva všeobecný dohľad nad aplikáciou zásad sudcovskej etiky, zverejňuje svoje stanoviská a odporúčania v záujme správnej interpretácie a aplikácie zásad a metodicky i výkladovo zásady dopĺňa. Stanoviská môže vydávať na základe návrhu sudcu, alebo osoby oprávnenej podať návrh na začatie disciplinárneho konania alebo disciplinárneho senátu na prijatie stanoviska súdnu radou k interpretácii zásad sudcovskej etiky, ako aj na individuálnu žiadosť sudcu (otázky alebo etická dilema) o poskytnutie odpovede súdnu radou. Tu uviedla stručný prehľad súdnu radou riešených etických dilem.

Autorka za nesmierne dôležité považuje o tejto téme komunikovať, debatovať a reagovať na už vzniknuté kauzy či situácie, ktoré následne pomôžu vniesť túto tému aj medzi sudcov a edukovať ich.

Za absolútnu prioritu, ktorú zdôraznila, často rozhodujúcu aj o miere a ochote sudcov s médiami komunikovať, považuje rešpekt - vzťah sudcov a médií musí byť založený na **vzájomnej** úcte a rešpekte, inak ich vzájomná korelácia nemôže fungovať.

Na záver zosumarizovala očakávania, ktoré je potrebné mať na pamäti, ak sudca pristúpi k verejnému vyjadreniu:

- Pokiaľ ide o aktuálne aj politicky široko diskutovanú tému, musí ísť o reflexiu v mantineloch vlastnej alebo všeobecnej rozhodovacej praxe a právomocí súdov, založenej na racionálnej úvahe a argumentácii. Ak túto hranicu prekročí, vnesie do toho subjektívny, emocionálny prvok, ktorý je ako prostriedok mediálneho vplyvu

vlastný skôr politikom a médiám. ***Sudca sa od tohto má odlišovať konzistentnosťou vlastného prejavu vyznačovaného pokojnou, racionálnou a v neposlednom rade zrozumiteľne podanou informáciou.***

- Frekvencia komunikácie určitého sudcu smerom k verejnosti - úlohou sudcu nie je budovať si vlastnú popularitu, ale presvedčiť o svojich argumentoch, či postojí prípadne aj k celospoločenskej téme (***týkajúcej sa justície***) tých, ktorým je prejav určený, čo je rovnako dôležitý prvok – ***uvedomiť si komu je prejav určený a primerane tomu prispôbiť zrozumiteľnosť komunikácie.***
- Sudcu má charakterizovať ***presvedčivosť, odbornosť, zrozumiteľnosť a prívetivosť*** z hľadiska toho, že je ako verejný činiteľ predstaviteľom štátnej moci a vo svojej podstate rozhodovacia činnosť predstavuje ***právnu službu verejnosti.***
- Osobnostná výbava, dobré ***zvládnutie techniky prejavu*** a komunikácie nielen všeobecne smerom k verejnosti, ale aj špecificky, adresne k novinárom na ich priamo (občas nevhodne či provokatívne) položené otázky.